

ARGUMENT

Interferențele dintre popoarele învecinate, particularitatea geografică a așezării românilor, complexitatea realităților istorice - cărora li s-au adăugat spiritul și litera Tratatelor de Pace de la Paris (1919 – 1920) - au creat o problemă necunoscută României interbelice, *chestiunea minorităților etnice*.

Cu o astfel de problemă nu s-a confruntat doar România ci, în general, majoritatea statelor naționale nou formate sau întregite. Ca urmare, însă, a contextului politic european marcat de apariția și amplificarea mișcărilor revizioniste, problematica minoritară a degenerat în vehemente accente contestatate devenind unul dintre pilonii de susținere ai tendințelor tot mai evidente de demolare a tratatelor de pace încheiate la sfârșitul Primului Război Mondial.

Disfuncționalitățile, de cele mai multe ori motivate, care au împiedicat, nu de puține ori, asigurarea unui standard de viață în conformitate cu reglementările internaționale și interne, au fost de așa manieră mediatizate încât au devenit pretexte în plus pentru dezintegrarea sau fragmentarea unor state ca: Cehoslovacia, Polonia și România.

Până la evenimentele din decembrie 1989, în urma cărora regimul totalitar din România a ajuns la pragul de jos al colapsului, acest subiect a fost puțin cunoscut fiind cu grijă ocultat de istoriografia marxistă în scopul creerii unei iluzorii armonii sociale. Pornind tocmai de la acest considerent, găsesc oportună reabordarea unei astfel de teme propunând o metodă inedită de analiză a modului în care România a încercat să rezolve această chestiune cu semnificații și implicații multiple, atât la nivel național cât și internațional. Astfel, la baza construcției ideatice a acestei lucrări stă *principiul reprezentării proporționale* a grupurilor etnice din România în structurile politice și politico-administrative, apoi în cele economice și cultural-spirituale, așa cum acesta a fost înscris parțial și în Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918.

Studiul de caz asupra fostelor județe Mureș - Turda și Târnava Mare, care ocupă un spațiu consistent în economia cărții, este menit a da mai mult contur realităților din plan local, prin faptul că aceste unități politico-administrative sunt emblematice pentru problema pusă în discuție, în primul rând din punctul de vedere al importanței demografice a elementelor naționale reprezentative în ansamblul populației (județul Mureș - Turda: 45,8% români, 44,6% maghiari; județul Târnava Mare: 44,8% români, 39,7% germani). Din alt punct de vedere, o bună parte din patrimoniul teritorial al fostului județ Târnava Mare se află, actualmente, în

componenta județului Mureș, principalele fonduri arhivistice aflându-se la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale din Târgu-Mureș.

De la bun început, consider că orice investigație, chiar și atunci când se efectuează în domenii deja cercetate și când nu poate, deci, revendica atributele ineditului, se constituie într-o nouă verigă în lanțul cunoașterii. Mă gândesc, de exemplu, la faptul că problema pe care o abordez în lucrarea de față a constituit obiectul cercetărilor precedente, fie într-o formă conturată, fie doar ca semne de întrebare sau incertitudini, ce nu și-au putut găsi explicația în epoca respectivă, dar au sugerat piste reale, sau false, uneori, pentru studii ulterioare. În aceeași măsură, sunt convins că o investigație actuală este indisolubil legată de cea care îi urmează pentru că, la rândul ei, generează alte probleme pe care ea însăși nu își propune, sau nu poate să le rezolve, lăsând soluționarea lor în sarcina investigațiilor ulterioare. Amintind aceste adevăruri, de altfel arhicunoscute, subliniez că lucrarea de față nu revendică formularea unor adevăruri definitive.

Reabordând problematica națională din România interbelică cu privire specială asupra Transilvaniei, ne lovim de o încărcătură considerabilă de judecăți și prejudecăți, de noțiuni și categorii înțelese, de cele mai multe ori, eronat, de adevăruri și supoziții, fiecare în parte și toate împreună constituind puncte de sprijin, instrumente de cercetare, adică ceea ce reprezintă în esență cunoașterea până la zi a subiectului analizat. Această încărcătură conține, pe lângă adevăruri autentice și o cantitate apreciabilă de reziduuri politice și ideologice, care, de multe ori, au limitat orizontul gândirii, au antrenat-o pe piste greșite, au ademenit-o spre formule și soluții perimate, au determinat-o să ajusteze realitatea conform tiparelor epocilor respective. Eforturile gândirii pentru asimilarea noului sunt, astfel, complicate și amplificate de obstacole multiple și de capcanele pe care le implică detașarea de vechi. Și când vechiul este format din așa-zise *bunuri deja cucerite* și îndeobște acceptate sau din aserțiunile unor autorități în materie, atunci forța lui inhibitoare asupra gândirii este deosebit de puternică, generând, printre altele, încercări de a realiza o conciliere a concluziilor juste impuse de cercetare, cu falsele adevăruri preexistente.

Leit-motivul care străbate această lucrare este *conceptul de protecție a minorităților etnice*, așa cum el a fost formulat la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920), urmărind pas cu pas, după o schemă pe care o consider logică, atât regăsirea *Tratatului pentru protecția minorităților*, semnat și de România, în legile fundamentale și în celelalte acte legislative ale statului român, cât și aplicarea acestora în practică, în câteva dintre domeniile vitale ale vieții sociale.

Demersul științific pornește, așa cum este și firesc, de la ceea ce s-a acumulat până în prezent în planul istoriografic, zestrea fiind completată, îndeosebi,

cu mărturii de arhivă, menite să elucideze unele aspecte controversate sau să evedențieze altele mai puțin reliefate.

Trebuie subliniat de la început faptul că, în pofida unei adevărate explozii de articole, studii și cărți cu referire la problema minoritară din România elaborate atât între cele două Războaie Mondiale, dar și după, în prezent, în istoriografia românească, există doar o singură lucrare de sinteză, cea aparținând istoricului Silviu Dragomir, publicată în 1934 (*La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques*), celelalte abordând doar secvențial problema, de cele mai multe ori cu un vădit caracter polemic. Politizarea excesivă a unora dintre acestea conduce, de multe ori, la concluzii eronate, la aprecieri neconforme cu realitatea, la exagerări apologetice de ambele părți ale baricadei științifice.

Pe de altă parte, majoritatea acestor lucrări poartă în sine limita documentară a epocii respective, completarea lor fiind necesară, în special cu documentele de arhivă produse atât de oficialitățile românești, cât și de instituțiile minoritare asupra cărora se focalizează investigația.

Din păcate, însă, ca urmare a legilor de organizare a arhivelor naționale din România interbelică, care au venit destul de târziu, a lipsei de fermitate a acestora și a selecționării documentelor conform unor criterii imperfecte, ne aflăm în situația de a nu putea realiza o lucrare coerentă, nici sub aspect cronologic și nici sub cel al exhaustivității diferitelor aspecte analizate. Ca urmare, am fost nevoiți, uneori, să lucrăm pe eșantioane documentare mai puțin reprezentative, pe care le-am completat cu informații din lucrările mai vechi, cât și din presa vremii, lipsuri care, deși nu pot influența decisiv concluziile finale, induc, totuși, un anumit grad de relativitate.

Pe parcursul documentării mi-am putut da seama de fragilitatea unor teze care, de prea multe ori, au servit cauze nedrepte și ingrate. Deformării și vulgarizării realității prin literatură comercială, i-am preferat stilul mai tehnicist și mai convingător al investigației științifice, al analizei documentare pus în beneficiul adevărului istoric. Nu fac apologii, dar nici nu ocolesc sublinierea datelor expresive ale problemelor. Așa cum aprecia și profesorul Victor Jinga, într-o lucrare de referință asupra devenirii istorice a Transilvaniei (*Probleme fundamentale ale Transilvaniei*), consider depășită epoca tristă a șovinismelor și a puseurilor naționaliste.

Data fiind politizarea, uneori excesivă, a majorității lucrărilor care tratează acest subiect, fapt care denaturează realitatea istorică, cât și intenția de a nu polemiza, cartea de față se fundamentează, îndeosebi, pe documente oficiale, pe care le consider mai apropiate de adevăr, având în vedere faptul că acestea au fost întocmite pe baza datelor solicitate din teritoriul de către organismele de resort.

Pentru realizarea acestei lucrări, aduc mulțumiri tuturor celor care, într-un fel sau altul, m-au încurajat, mi-au limpezit ideile prin sugestii calificate și m-au convins să nu mă întorc din drum. Într-o ordine cu totul aleatorie, rămân recunoscător, în mod deosebit: domnului profesor universitar dr. Marcel Știrban, conducătorul științific al acestei teze de doctorat, domnului profesor universitar dr. Vasile Vese, domnului profesor universitar dr. Csucsuja István domnului profesor universitar dr. Gheorghe Iancu, domnului prof. univ. dr. Alexandru Porțeanu, tuturor colegilor de la Arhivele Naționale ale României, de la Bibliotecile Academiei Române, de la arhivele și bibliotecile județene și locale. Pentru sprijinul primit în traducerea textelor din limba maghiară și germană, autorul mulțumește regretatei doamne Tereza Periș-Chereji și domnului dr. Dorin Rus.